

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

Riksantikvarieämbetets byggnadsregister, www.raa.se, Västra Ryds kyrka upprättat av Nils Olsson 1996-11-19

Sveriges kyrkor, Uppland, Band VII, Häfte 1, Bro härad av Armin Tuulse, Stockholm, 1956

Upplands kyrkor XV, Västra Ryds kyrka av Bonzo Berggren, Katrineholm, 1985

Stockholms läns museums arkiv

Länsstyrelsen i Stockholms läns arkiv

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1200-talets förra del	Kyrka uppförs.	Raä
1200-tal	Dopfont tillverkas. Triumfkrucifix kom till.	Raä. SvK.
1300-tal	Figur av aposteln Andreas som korsfäst kom till.	SvK
1400-talet	Långhuset valvslås.	Raä
1400-talets slut	Altarskåp tillverkat i Lübeck kom till.	UpK.
1400-talets andra hälft	Skåp till figuren aposteln Andreas kom till.	SvK
1400-talets slut	Kyrkan förlängs åt öster med två travéer till salkyrka. I den utvidgade delen slås stjärnvalv. Sakristia uppförs. Vapenhus uppförs.	Raä
1633	Klockstapel uppförs.	SvK
1650	Rosencrantz till Granhammars gravmonument kom till.	SvK
1657	Taket renoveras.	SvK

1664	Kyrkogårdsmur lagd i murbruk och täckt med spåntak omtalas.	SvK
1660-tal	Sakristian byggs till och förses med tegelgolv.	UpK
1673	Vapenhusets gavel faller ned.	SvK
1681	Gravkor av gråsten och tegel uppförs mot kyrkans östvägg för Claude Hägerstierna, Tranbygge säteri. Gravkoret försågs med dörröppning till kyrkans kor.	Raä. UpK.
1695	Predikstol tillverkas av en bildhuggare i Örebro och sätts upp år 1696. Predikstolen ersatte en äldre från 1600-talets början.	Raä. SvK.
1707	De södra fönstren i den östliga delen vidgas.	SvK
1712	Kyrkans tegelgolv lagas.	SvK
1733	Vapenhuset byggs upp och dörren välvs.	SvK
1741	Kyrkogårdsmuren var förfallen och ersätts av en bogårdsbalk av trä.	SvK
1752	Ny klockstapel uppförs.	SvK
1767-68	Förändringar under ledning av E. Roos. Kyrkan förlängs med en travé åt väster. Kyrkan putsas exteriört. Torn uppförs. Klockstapeln rivs. Sakristian utvidgas och förses med valv. Takstolen förnyas och takresningen ändras något. Fönsterna förändras. Tre fönster åt norr tas upp. De två västligaste sydfönstren tas upp. Fönster ovan västra ingången tas upp. Ett rundfönster i östra gaveln förnyas. Vapenhuset rivs och södra ingången muras igen. Ny ingång tas upp i tornet med omfattning av sandsten. Dörr mellan gravkor och kyrkans kor muras igen. Interiör renovering. Putsning och vitkalkning. Altare och altarupsats kommer till. Altartavla målad av Louis Masreliez kommer till. Två nummertavlor skänks. Ny bänkinredning. Läktare uppförs. Rosencrantzka gravmonumentet flyttas.	Raä. SvK.
1771-72	Två stigluckor av tegel uppförs. Kyrkogårdsmur uppförs i västra delen.	Raä. SvK.

1777	Predikstolen målas och förgylls för första gången. Bänkinredningen målas. Läktaren målas. Kyrkans tegelgolv lagas.	Raä. SvK.
1793-94	Stigluckorna spritputsas.	SvK
1816	Lagning av sakristians skorsten.	SvK
1825	Positiv anskaffas av klockaren.	SvK
1831	Orgeln byggs av orgelbyggaren P.Z. Strand.	SvK
1832	Inredning vitmarmoreras.	SvK
1835	Kyrkans tegelgolv ersattes delvis av plansten.	SvK
1870-tal	Kyrkogården utvidgas åt öster. Kyrkogårdsmur uppförs i öst.	SvK
1868	Det Hägerstiernska gravkoret från 1681 rivs. Det Rålamska gravkoret uppförs efter ritningar av arkitekten Per Ulrik Stenhammar.	Raä. SvK.
1877	Altarring kom till efter år 1877. Bänkdörrarna tas bort och sätts som panel kring väggarna.	SvK
1896	Restaurering genomförs under ledning av arkitekten Agi Lindegren. Byggherre E.A. Rålamb. Fasaderna putsas. Takens spåntak ersätts av skiffer. Det östligaste nordfönstret tas upp. Det östra rundfönstret förses med färgat glas. Fönstrens träkarmar och solbänkar av plåt tillkom. Nisch tas upp i sakristia för uppställande av järnkamin i väggen mellan koret och sakristian.	Raä. SvK
1896	Likbod uppförs efter ritningar av Agi Lindegren.	Raä
1896	Stigluckornas spåntak ersätts av skiffer.	SvK
1896	Altarskåpet invigt år 1479 flyttas till SHM.	SvK
1897	Interiör restaurering genomförs. Öppna bänkar sätts in. Cementgolv läggs in i gångar och kor. Väggar och valv vitkalkas.	UpK.

1921	Kyrkogården påfylls med sand.	SvK
1924	Fotplatta och det övre delen av skaftet till en dopfunt påträffas.	SvK
1927	Rålambska gravkoret inreds till columbarium av släkten Rålamb.	SvK
1928	Dopfunten kompletteras med cuppa och fotens mellandel. Dopfundens fot och överdelen av skaftet är från 1200-talet. Vid undersökning av Alfred Nilson påträffas fragment av kalkmålningar å väggar som överkalkas. I valven påträffas inga spår av kalkmålningar.	Raä. SvK.
1942	Restaurering genomförs under arkitekten K.M. Westerbergs ledning. Ändringarna från år 1896-97 återställs. Kyrkan putsas. Det östra rundfönstret sätts igen. Golv av hyvlad, grå kalksten läggs in i koret, gången och tornkammaren varvid cementgolvet från år 1897 avlägsnas och trägolv i bänkkvarter justeras. Fönsternas träkarmar målas om och nya innerbågar sätts in. Väggar och valv vitkalkas. Bänkdörrarna sätts tillbaka och målas. Restaurering och konservering av inventarier.	Raä. SvK
1943	Elektriskt värmeledning installeras.	SvK
1944	Orgeln repareras och byggs till.	SvK
1946	Altarets, altarpopsatsens och predikstolens vita övermålning tas bort och ursprunglig färg återställs. Altartavlan restaureras. Alla träföremål och medeltida träföremål konserveras.	SvK
1984	Exteriör och interiör renovering. Putslagning och omkalkning exteriört i rosa färg. Takbeläggning renoveras. Stigluckor putsas och kalkas om som kyrkan. Omkalkning interiört. Toalett-tillbyggnad uppförs. Likbod rivs. Ingång tas upp i sakristians östvägg. Helgonskåpet flyttas från sakristian till kyrkorummet och konserveras av Lars Göthberg. Det östra rundfönstret tas upp. Konservering av träföremål. Nytt skrudskåp. Ytterligare radiatorer installeras.	SLM
2003	Fukt- och mögelutredning.	SLM